

YETİŞKİN EĞİTİMİNDE İHTİYAÇ KAVRAMI

Yard. Doç.Dr. Nur GÜNER*

Yetişkinin öğrenme özellikleri, yaşam-boyu öğrenme gereği ve yetişkin eğitiminin gönüllülük prensibine dayalı olması yetişkin eğitiminde "ihtiyaç" kavramının önemini artıran faktörlerdir.

Bu yazıda "ihtiyaç" kavramı ile ilgili tanımlara, kavramın farklı anlamlarına, elemanlarına, ihtiyaç tanımlarının sınıflamasına, eğitim ihtiyacı türlerine değinilmiş, ihtiyaç ile ilgili bazı araştırmalara yer verilmiştir.

1. İHTİYAÇ KAVRAMININ TANIMLARI

İhtiyaç kavramının anlamı üzerinde çağdaş psikolojide pek çok görüş ve karşıt görüş vardır. "Pek çok psikolog temel biyolojik ve psikolojik zorunlukların, tüm insanlarda var olduğu yolunda hem fikir olmalarına rağmen, bunları adlandırmada aynı görüşte değillerdir (Knowles 1970, s.80).

Psikolojik ve biyolojik ihtiyaçların isimlendirilmesinde, sınıflandırılmasında Abraham Maslow'un "ihtiyaçlar hiyerarşisi" genel kabul görmüştür. Maslow'a göre,

İnsan ihtiyaçları hiyerarşik bir şekilde düzenlenmiştir. Bu hiyerarşide ihtiyaçlar, hiyerarşi pramidinin altından başlayarak fiziksel ihtiyaçlar, güvenlik ihtiyaçları, ait olma ihtiyacı, saygı ve kendini geliştirme olarak sayılabilir. Organizma, bu ihtiyaçlarla donanmıştır ve davranışı da sadece tatmin olmamış ihtiyaçlar organize eder. "Eğer, fizyolojik ihtiyaçlar doyurulmamışsa, organizma fizyolojik ihtiyaçların hakimiyeti altında kalır, diğer bütün ihtiyaçlar basitçe yok olur veya geriye itilir. Herhangi bir ihtiyaç duyulduğunda, birey doyum içindedir, ancak hemen bir üst ihtiyaç hissedilmeye başlanır (Maslow 1954, s.19-38).

Knowles ise temel insan ihtiyaçlarını fiziksel, büyüme, güvenlik, yeni deneyimler ihtiyacı, korunma ve tanınma ihtiyacı olarak altı kategoride toplamıştır (Knowles 1970,s.81).

Yetişkinin sorunu olduğunda, ihtiyaç duyduğunda eğitime baş vurduğu bir gerçektir. Ancak, her sorunun, her ihtiyacın eğitimle karşılanamayacağı da açıktır. Eğitim yoluyla doyurulabilecek ihtiyaçları ortaya çıkarmak, bu ihtiyaçlar doğrultusunda programlar hazırlamak yetişkin eğitimcinin ilk görevidir.

Yetişkin eğitimin eğitim yoluyla doyurulabilecek ihtiyaçları konu edinmesi psikolojide kullanılan ihtiyaç kavramının tanımının yerine başka bir tanımlı yapmayı gerekli kılmıştır.

İhtiyaç kavramı günlük hayatta herhangi bir şeyin yokluğu anlamında kullanılır. Yetişkin eğitiminde ihtiyaç konusunda böyle bir ortak kullanım yoktur. Yetişkin eğitimcilerin fikir birliği içinde oldukları nokta, ihtiyaç saptamasının yetişkin eğitimi programları için zorunlu olduğudur.

İhtiyaç kavramı genelde, bireylerin ya da grubun şu anda var olan durumları ile istedik, arzu edilebilir durumları arasındaki boşluk, fark olarak tanımlanmaktadır. (Mc Kay 1980, s.9; Archambault 1957, s.40; Mazmanian 1980, s.4).

Paul Leagans, ihtiyacı, şu andaki durum ve konum ile yeni veya arzu edilirdiği varsayılan ve değişen koşullar seti arasındaki boşluk, dengesizlik hali veya uyumsuzluk olarak tanımlamış ve bu tanıma uygun olarak ihtiyacı aşağıdaki şekilde şemalaştırmıştır (Leagans 1964, s.92).

*Yıldız Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü Öğretim Üyesi.

Olması gereken (amaç, hedef) istendik durum
Boşluk (ihtiyaç) fark, boşluk, zorunluluk,
} dengersizlik, eşitsizlik.
Olan (Konum) Mevcut durum (Mc Kay 1980)

Knowles ise eğitim ihtiyacını, bireyin (örgütün veya toplumların) "olmak istediği ile olduğu arasındaki fark" ya da "görünüm ile gerçek arasındaki mesafe" olarak tanımlamış ve ihtiyacı şu şekilde şemalaştırmıştır (Knowles 1970, s.86).

Zorunlu yeterlilik düzeyi
(Eğitim İhtiyacı)
Yeterliliğin mevcut düzeyi

2. İHTİYAÇ KAVRAMININ FARKLI ANLAMLARI

İhtiyaç kavramının farklı anlamları, ihtiyaç tanımında birleşememenin bir nedenidir. İhtiyaç kavramının öneri ve güdüsel olmak üzere iki tür anlamı vardır.

İHTİYACIN ÖNERİ ANLAMI

Sosyal uygulama açısından ihtiyaç kavramı bir öneri niteliği taşır. "Ya ihtiyacı duyan kişi ya da ihtiyaç üzerinde otorite olan kişi tarafından ileri sürüldüğü gibi, ihtiyaç şu andaki durum ile arzu edilen düzeydeki durum arasında varolan ölçülebilir farklılıktır" (Beatty 1981, s.40). Öneri anlamında ihtiyaç toplum tarafından bildirilen amaç ya da, arzu edilen durumlara ilişkin eksiklik hali olarak görülmektedir.

Komizar da Beatty gibi, ihtiyaç kavramının öneri alanında kullanımını incelemiştir. Komizar ihtiyaç kavramının öneri alanındaki kullanımını dört başlıkta incelemiştir:

- Hedefler olacak ihtiyaçlar.
- İstek ya da gereklilik olarak ihtiyaçlar.
- Eksiklik olarak ihtiyaçlar (Atwood ve Ellis 1971, s.9-10).
- İhtiyaçlar ve zorunluluklar.

Hedef olarak ihtiyaç, bir amaca hizmet etmelidir. Örneğin, ısıya yemek pişirmek için ihtiyaç duyulur. Tek başına ısı ihtiyaç olamaz. İhtiyaç belli bir durum tarafından gereklilik olarak görülmelidir, bu ilişki tesadüfi değil temel ilişki olmalıdır.

Herhangi bir amaca ulaşmaya bir gereklilik olarak bakılmakla beraber, bu amaç bir ihtiyaç olmayabilir, ihtiyaç bir eksikliği ifade etmelidir. Buna rağmen, var olmak, eksik olmak, tek başına ihtiyaç durumunu ifade etmez. Sonuçta, ihtiyacın gücü ya da önemi amaca ulaşma zorunluluğuna bağlıdır.

Komizar, öneri anlamında kullanımında dört başlıkta topladığı ihtiyacın saptanmasıyla ilgili olarak şu örneği vermektedir:

1. İhtiyaç hangi amaca hizmet edecektir?
2. Fransızca okuyabilmek için Fransızca okuma bilgisine gerek var mıdır?
3. Onun bu bilgisi var mıdır?
4. Bu amaç ne ölçüde arzu edilmektedir?

Komizar'a göre, bunlardan birinin yokluğu halinde, herhangi bir eksiklik ihtiyaç olarak tanımlanamaz (Atwood ve Ellis 1971, s.10).

İHTİYACIN GÜDÜSEL ANLAMDA KULLANIMI

İhtiyaç terimi, güdüsel anlamda da kullanılabilir. Bu durumda ihtiyaç, "bireysel olarak ifade edilmiş belirli bazı amaçlar ya da arzu edilen durumlara ilişkin eksiklik ya da açıklıktır". "Güdüsel anlamdaki ihtiyaçlar, evrensel olmamalarına rağmen sık sık biyolojik olarak belirlenir ve sosyal olarak belirlenmemelerine rağmen, sosyal olarak koşullanırlar". Amaç durumları bir çok açıdan tarihe, kültüre, ulusa, mevsime, hava şartlarına, toplum ve hatta aileye göre farklılıklar gösterirler (Beatty 1981, s.40-42).

Atwood ve Ellis, güdüsel anlamda ihtiyacı "bireyde bir güdü olarak ortaya çıkan eksikliği gösterme" olarak tanımlamışlardır (1971, s.10). Beatty tarafından biyolojik olarak belirlendiği ileri sürülen güdüsel anlamda ihtiyaçta güdü, Atwood ve Ellis'e göre bireyde tatmin arama davranışına yol açan bio-psikolojik duruma karşılık gelen güdüyle eş anlamlıdır.

Güdüsel anlamda ihtiyaç, Atwood ve Ellis'e göre, kişide bir gerilim meydana getirir ve birşey yapmaya istek doğurur. İhtiyaç organizmada bir eksiklik demektir ve onu tatmin için çevreye bağımlı kılan bir unsurdur. Bu şekilde kullanıldığında, ihtiyaç, doğuştan gelen ve bütün insanlar tarafından paylaşılan "doğal" bir durumu içermektedir. Bu da çok "herkeste var olan bireysel zenginlik, statü, saygı değerlilik, sevgi, ait olma duygusu, başarı duygusu, yazarlar, sosyal bilimciler ve eğitimciler tarafından sözü edilen, fiziksel ihtiyaçlar olarak tanımlanan "temel ihtiyaçlar" fikrine benzemektedir (Atwood ve Ellis 1971, s.10-11).

İhtiyaç kavramının öneri anlamındaki kullanımı daha çok yetişkin eğitiminde, güdüsel anlamındaki kullanımı ise psikolojide yer almaktadır.

3. İHTİYAÇ KAVRAMININ ELEMANLARI

Scissons, değişik tanımlamaları arasında bir ayırım yapabilmek için, eğitim ihtiyacı kavramını "ihtiyaç elemanı'na bağlı olarak açıklamıştır. Ona göre, ihtiyaç kavramının bir tanımlaması olamaz ve her kullanım için aynı tanım geçerli değildir.

Scissons, birbirinden farklı eğitim ihtiyaçları tanımlamalarını birbirinden ayırmak için bir tipoloji ortaya koymuştur. Scissons'un tipolojisine göre, ihtiyaç tanımlamasının üç elemanı vardır; ilgi, yeterlik ve güdü. Bu üç eleman hem tek başlarına hem de ikili ya da üçlü olarak bir araya geldiklerinde, şu anda literatürde var olan tanımlamaların çoğunu içermektedirler.

Ona göre istekler, tek başlarına eğitimsel ihtiyaçları tam olarak yansıtmazlar da programcı için önemli bilgiler ifade etmektedirler (Scissons 1982, s.21-23).

İhtiyaç elemanları olan ilgi ve yeterliğe bağlı iki tür istek vardır. Bunlar;

İlgi ağırlıklı istek : birey için çok önemli bir uğraş için bireyin bu uğraşı öğrenmeye duyduğu güdünün ifade edilmesidir.

Yeterlilik ağırlıklı istek; bireyin yetersiz olduğu bir uğraşı öğrenmeye duyduğu güdünün ifadesidir (Scissons 1982, s.22).

Monette'e göre ise ihtiyaç kavramı iki anlamda kullanılır. Birincide "istek" ya da arzu ile yer değiştirilir. ve genellikle "hissedilen ihtiyaç" olarak adlandırılır. İlgi terimi ise genellikle ihtiyaçla ya da hissedilen ihtiyaçla değiştirilerek kullanılır. Genellikle ilgi terimi kişinin merakına, eğlenmesine karşılık geldiği için fazla karmaşaya neden olmaz. İkinci ihtiyaç terimi, kişideki bilgi, tavır ya da beceri eksikliğine karşılık gelebilir. Bunlar, bazı objektif kriterlere göre ölçülmüştür. Hissedilen ihtiyacın tersine bu kavram genellikle "gerçek ihtiyaç" olarak adlandırılır. Buradaki "gerçek" bireyin kendisinin değil, dışarıdan bir gözlemcinin de kriter koyabileceğini göstermektedir (Monette 1977, s.117-122).

4. İHTİYAÇ TANIMLARININ SINIFLAMASI

Literatürde ihtiyaç kavramı ile ilgili pek çok tanımlama vardır. İhtiyaç saptamasıyla ilgili yapılan tüm araştırmalarda bir tanım bulmak mümkündür. Araştırmacılar gerek araştırmanın amacına gerekse ihtiyaçla ilgili değer yargılarına göre ihtiyaç kavramını tanımlamışlar veya daha önceden yapılmış tanımları kullanmışlardır. Monette, Atwood ve Ellis ile Bradshaw bu tanımların çoğunu taramış ve çeşitli sınıflamaları ele almıştır.

Monette'e göre, ihtiyaç tanımlamaları dört ana sınıflamada incelenebilir: Temel insan ihtiyaçları, hissedilen ve ifade edilen, gerçek ihtiyaçlar.

Atwood ve Ellis'e göre ihtiyaç tanımlamaları beş ana sınıfta incelenebilir: Gerçek ihtiyaç, eğitim ihtiyacı, hissedilen ihtiyaç, semptomik ihtiyaç ve gerçek eğitim ihtiyacı.

Bradshaw ise, ihtiyaç tanımlamalarını dört ana sınıfa ayırır: Normatif, hissedilen, ifade edilmiş ihtiyaç ve kıyaslamalı ihtiyaç.

Sınıflamalar şu sıraya göre incelenmiştir:

- Hissedilen İhtiyaçlar.
- Semptomik (Belirti) İhtiyaçlar.
- Gerçek İhtiyaçlar.
- Eğitim İhtiyaçları.
- Gerçek Eğitim İhtiyaçları.
- Normatif İhtiyaçlar.
- Kıyaslamalı İhtiyaçlar.
- Temel İnsan İhtiyaçları.

HİSSEDİLEN İHTİYAÇLAR

Atwood ve Ellis'e göre hissedilen ihtiyaçlar, kişi ya da kişiler tarafından gereklilik olarak görülen ihtiyaçlardır. Bunlar bilinçli arzular ya da yüzeysel göstergeler olabilir. Atwood ve Ellis, yetişkin öğrencinin, hissedilen ihtiyaçlarının farkına vardığında gerçek eğitim ihtiyaçları olarak tatmin yoluna gideceğini savunmaktadır (1971, s.12).

Knox'un da belirttiği gibi, bazı eğitimcilere göre, ihtiyaç ancak hissedilen onu ihtiyaç olarak gördüğü zaman ihtiyaç halini almaktadır ve tatmin yoluna gidilmektedir (Monette 1977, s.121).

Monette'e göre ihtiyaç tanımı daha çok kişinin isteği, arzusu ya da hissettiği ihtiyaç olarak kullanılmaktadır. Bu durumda ihtiyaç, tatmin yolu önermektedir. Hissedilen ihtiyaç hizmetlere talep olarak ifade edilmeyebilir, ifade edildiğinde hissedilen ihtiyaç, tatmin edilmemiş bir ihtiyacın ölçüsü olarak ele alınabilir (1977, s.117).

Monette, hissedilen ihtiyaçları ya da istekleri sadece bireye göre saptandıkları için eğitim hedeflerini tanımlamada yetersiz bulmuştur.

Bradshaw ise hissedilen ihtiyacı istekle eş anlamlı görmektedir. Hissedilen ihtiyaç, kendi başına "gerçek ihtiyacı" ölçmede bireysel algılarla sınırlı olduklarından yetersizdirler.

Bradshaw, hissedilen ihtiyacın eyleme dönüştürülmesine "ifade edilmiş ihtiyaç" adını vermektedir (Bradshaw s.184).

SEMPTOMİK (BELİRTİ) İHTİYAÇLAR

Atwood ve Ellis'e göre, ihtiyaç tanımlamalarının bir bölümü semptomik ihtiyaç olarak sınıflanabilir. Hissedilen ihtiyaçla yakından ilişkili bir terimdir. Bu ihtiyaç kişi tarafından gerçek olarak algılanan, fakat gerçekte, gerçek ihtiyacın sadece bir

belirtisi olan şeyin tanımlaması için kullanılır. Bir anlamda belirti, ihtiyacın septomu olarak daha iyi ifade edilebilir.

Bir olasılık da, semptomik ihtiyacın bir yandan gerçek ihtiyaç olması, diğer yandan ve farklı bir düzeyde bir ihtiyacın semptomu olmasıdır. Örneğin, insanın baş ağrısı varsa, ağrı kesiciye ihtiyaç duyar, ağrı kesiciye duyulan ihtiyaç daha ciddi bir durumun semptomları olabilir (Atwood ve Ellis 1971, s.12).

GERÇEK İHTİYAÇLAR

Monette'e göre gerçek ihtiyaçlar, kişideki bilgi, beceri, tutum eksikliğine karşılık gelir. Buradaki gerçek, bireyin kendisinin değil, dışarıdan bir gözlemcinin de kriter koyabileceğini göstermektedir. Yetişkinin farkında olmadığı "gerçek" ihtiyaçlara sahip olabileceği de söylenebilir. Böylece, öğrenme sürecinin bir kısmı, gerçek ihtiyaçları ortaya çıkarmak için hissedilen ihtiyaçları sınamayı içermektedir (Monette 1977, s.121).

Atwood ve Ellis ise gerçek ihtiyacı, bireyin, grubun, kurumun ya da topluluğun çevresiyle ilişkisinde amaç eksikliği olarak tanımlamaktadırlar (1971, s.11).

Monette, gerçekliği dışarıdan bir gözlemcinin kriter koyabilmesi olarak görürken Atwood ve Ellis'e göre gerçeklik, amacın ne kadar arzu edilir olduğuyla yakından ilişkisi olabilir. Onlara göre, ihtiyacın varlığı, ihtiyaç sahibi tarafından farkında olunsa da olunmasa da bu durum ihtiyacın gerçekliğini değiştirmez.

EĞİTİM İHTİYAÇLARI

Monette, eğitim ihtiyaçlarının ya bireylerin bakış açısıyla ya da dışardan bir bakışla bilgi, beceri ve tutumlarda eksikliğin objektif olarak belirlenmesiyle tanımlanabileceğini söylemektedir (1977, s.121).

Atwood ve Ellis ise eğitim ihtiyaçlarının diğer ihtiyaç çeşitlerinden eğitim deneyimi yoluyla tatmin edilebilirliği kriteriyle ayrılabilceğini söylemektedirler (1971, s.11).

NORMATİF İHTİYAÇLAR

Bradshaw'a göre, "istendik" bir standartla, var olan standart karşılaştırıldığında, eğer birey veya grup istendik standarda ulaşmamışsa, bunların normatif ihtiyaçları sahip oldukları söylenir (Bradshaw, 1984).

Monette'e göre, herhangi bir ihtiyaç istendik standartla gerçekte var olan standart arasındaki boşluğu anlattığı zaman, normatif ihtiyaç olarak adlandırılmaktadır. İstendik standarda ulaşmamış grup ya da birey ihtiyacı olan birey ya da grup olarak adlandırılır (1977, s.118).

Değişik uzmanlar tarafından kurulan standartlar çelişki yaratabilir. İhtiyacı olan bir insana baktığımızda bu durumun sadece alıştırmalarla saptanabilir olmadığını, değer yargılarının da işin içine girdiğini görürüz.

Normatif standartlar, toplumdaki değişen değerlere ve bilgi gelişimine bağlıdır ve zamanla değişebilir.

KIYASLAMALI İHTİYAÇLAR

Bradshaw'a göre, eğer benzer karakteristiklere sahip insanlar aynı eğitim hizmetini anlamışlarsa, onları ihtiyaç sahibi sayabiliriz (Bradshaw 1985).

Monette'e göre, ihtiyaç, aynı zamanda eğitim hizmeti almayanlar alanların özelliklerine sahipse, o zaman, bu grup için "ihtiyaçları var" diye düşünülebilir (1977, s.118). Yine de, bu grup için gerekli şeyleri sağlamak ihtiyaçların tam anlamıyla karşılanabileceğini göstermeyebilir. Kıyaslamalı ihtiyaç, gerçek ihtiyacın öl-

çüsü olamaz.

TEMEL İNSAN İHTİYAÇLARI

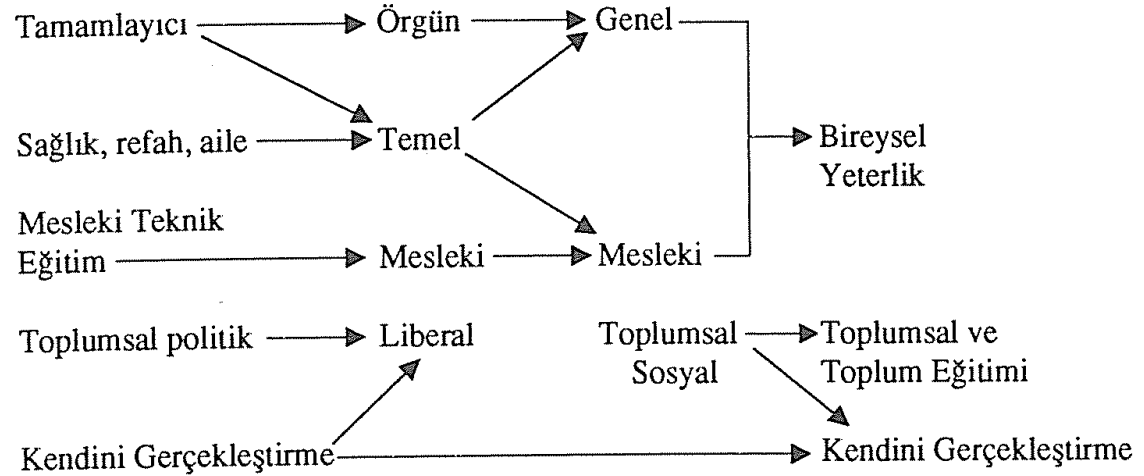
Temel insan ihtiyaçları hakkında psikoloji alanında pek çok sınıflama vardır. Bunlardan geniş kabul gören Maslow'un sınıflamasıdır. Bu sınıflamaya literatürün "ihtiyaç" bölümünde yer verilmişti.

5. EĞİTİM İHTİYACI TIPLERİ

Eğitim ihtiyacının normatif bir kavram olması eğitim ihtiyaçlarının tanımlanmasını tamamiyle zor bir iş haline getirmektedir. Kavramın normatif olmasının yanı sıra bir diğer zorluk da, olan veya olası program tiplerini sınıflamaktır. Bu sınıflamayı gerçekleştirmek zorunluğu da vardır. Eğitim programları tipleri sınıflaması aynı zamanda eğitim ihtiyacı tipleri sınıflamasıdır.

Bu alanda pek çok sınıflama vardır. Liveright ve Haygood eğitim ihtiyaçlarını beşli bir sınıflamaya tabi tutarken Prosser'in sınıflaması dörtlü bir sınıflamadır. Lowe ise üçlü bir sınıflama yapmıştır. Dörtlü sınıflamalar planlama ve yönetim amacıyla yapılırken, üçlü sınıflamalar toplumsal amaçla yapılmaktadır (OECD 1975, S.16).

Liveright ve Haygood Prosser Townsend Coles Lowe

(Townsend Coles 1977, s.19).

Liveright ve Haygood'un sınıflaması ile OECD'nin yayınlanmamış raporu içerik olarak aynıdır. Kişisel ihtiyaçlara göre eğitim programlarının yukarıdaki sınıflandırılması geniş kabul görmekte olup bir çok durumlara uymaktadır (Lowe 1985, s.60).

1) Tamamlayıcı Eğitim

Tamamlayıcı eğitim, okuma - yazma sınıflarını ve bitirilmemiş örgün eğitimin tamamlanmasını kapsar. Tamamlayıcı eğitim, öğrenen açısından, eğitimin diğer pek çok çeşidi için ön koşul olan eğitim türüdür. Bu anlamda, "temel eğitim" olarak adlandırılabilir. Lowe'a göre,

Çağdaşlaşmanın bir ön koşulu olan diğer okul sonrası yetişkin eğitimi programının uygulanmaması, okuma - yazma bilmeyen yetişkinlerin katılması yüzünden mümkün olamamakta veya yürütülememektedir. Bu ve benzeri nedenlerle okuma - yazma bilmezliğin azaltılması, geliştirmekle olan ülkelerin yetişkin eğitimi önceliklerinin başında gelir. Günümüzde sayıları pek kalabalık resmi beyanlara ve konferans raporlarına bakılırsa, yetişkin eğitimin ilgileneceği başlıca husus, insanları daha ileri bir eğitim görme, iyi bir iş bulma ve yeterli gelir sağlama olanğından alıkoyan temel eğitim eksikliğini gidermek olmalıdır (Lowe 1985, 63-67).

2) Meslekî, Teknik ve Meslekî Yeterlik

Bu tip ihtiyaçlar; kişiyi ilk işine veya yeni işine hazırlama, ya da bilgi ve becerilerini güncelleştirme ihtiyaçlarıdır (OECD 1975, s. 14 - 15)

3) Sağlık, Refah ve Aile Hayatı

Her türlü sağlık, aile, tüketici eğitimi, çocuk sahibi olma, kişisel bakım, aile ilişkileri, çocuk bakımı vb.

4) Toplumsal ve Politik İhtiyaçlar

Bu tip ihtiyaçlar, ulusal ve uluslararası problemler toplumsal örgütler, grup ilişkileri ve liderlik fonksiyonları hakkında bilgi ve öğretimi kapsar. Bu grup, ayrıca, uygulamalı toplum kalkınması programlarını da kapsar.

5) Kendini Gerçekleştirme

Öz doyum için eğitim - kısa ve uzun süreli her türlü etkin eğitim programları, müzik, sanat, dans, tiyatro, ve el sanatları eğitimi vb. programlar. Yukarıda dört kategoride yer alanlar dahil olmak üzere başka amaçlara erişmeye yönelik olma yerine, temelde öğrenme uğruna öğrenmeyi amaçlayan her çeşit program.

Beş kategoride toplanan bu programların hepsinin aynı derecede önemli olduğu ve gerçekte, ilk dört kategoride bulunanların birbirine bağlı olduğu ileri sürülebilir. Eğitim düzeyi yüksek olup bu kategorilerden 2, 3 ve 4'te toplanan programların 2 ve 5 numaralı kategorilerde toplananlardan daha az önemsenebileceği yerleşme birimleri varsa da yukarıdaki sıralama uygulama açısından öncelik sırasını temsil etmektedir (Lowe 1985, s.60).

6. İHTİYAÇ İLE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Eğitim ihtiyaçları ile ilgili yayınlanmış pek çok çalışma vardır. Bunlardan Türkiye'de yapılan iki çalışmaya yer verilmiştir.

Eğitim İhtiyaçları saptamak üzere yapılan çalışmalardan biri, Çakır tarafından İstanbul İli Şişli - Gültepe Halk Eğitim Merkezi hizmet bölgesinde hane halkı görüşleriyle gerçekleştirildi. Bulgulara göre en çok ihtiyaç bildirilen konular biçki-dikiş ve ev ekonomisi kurslarını genel kültür ve Endüstriyel Meslek kurslarını ilgilendirmektedir. İhtiyaç bildirilen konular ile cinsiyet ve öğrenim düzeyi, yaş ve iş durumu arasında anlamlı ilişki bulunmuştur (Çakır 1983).

İhtiyaç saptamak üzere yapılan diğer bir çalışma Oğuzkan ve Okçabol tarafından İstanbul İli Silivri ilçesinde yapılan araştırmadır.

Araştırma evreni, Silivri ilçe merkezi ile tüm köylerinde, yazlığa gelenlerin dışında, tam zamanlı öğrenci sıfatını taşımayan 15 ve daha yukarı yaştaki yerleşik nüfustur. Örneklem, 971 kişiden oluşmuş, araştırmada görüşme tekniği kullanılmıştır.

Araştırma amaçları: Silivri ilçesi yayınlanmış merkez ve köylerinde yaşayan halkın

a- demografik özelliklerini, haberleşme, bilgi edinme, kültür araçlarından yararlanma düzeylerini,

b- öğrenmeye karşı duyduğu ihtiyacı, ilgi duydukları konuları, tercih ettikleri öğrenme koşulları ve varsa öğrenme engellerini,

c- örgün eğitim dışındaki öğrenme etkinliklerini, katılma deneyimlerini,

d- Halk Eğitim Merkezleri hakkında bildiklerini ve katılma derecelerini saptamaktadır.

Araştırmanın öğrenme ihtiyacı ile ilgili bulguları şöyle özetlenmiştir:

"Deneklerin yüzde 52'si yeni bazı şeyler öğrenme ihtiyacı belirtmiştir; geriye kalan yüzde 48, böyle bir ihtiyacı duymadığını ifade etmiştir. Başka ülkelerde de alınan sonuçlara uygun olarak, öğrenme ihtiyacı ile yaş ve öğrenim düzeyi arasında anlamlı ilişki saptanmıştır. Öğrenme ihtiyacının genç yetişkinlerde daha yaygın olduğu; öğrenim düzeyi yükseldikçe bu ihtiyacın arttığı görülmüştür. Öğrenme ihtiyacı ile Silivri merkez veya köylerinde oturma, medeni durum ve ailenin ekonomik durumu arasında da anlamlı ilişki bulunmuştur. Özetle belirtmek gerekirse, Silivri ilçe merkezinde oturanlar ile henüz evlenmemiş olanlar ve ekonomik durumu daha iyi sayılanlar arasında öğrenme ihtiyacı daha yaygındır. Bununla birlikte, bu değişkenler arasında yaş ve öğrenme düzeyinin nisbeten daha güçlü faktörler olduğu anlaşılmaktadır. Öte yandan, öğrenme ihtiyacı ile deneğin cinsiyeti arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır" (Oğuzkan ve Okçabol 1987, s.64).

SONUÇ

Yetişkin eğitimi literatüründe her ne kadar ihtiyaç kavramı üzerinde tartışmalar sürmekte ise de yetişkin eğitiminde eğitim hedeflerini saptamada, "ihtiyaç saptamasının" yeri ve önemi tartışılmazdır. Bu önem, yetişkin eğitiminin gönüllülük prensibine dayalı olmasından ve yetişkinin öğrenme özelliklerinden gelir. Yetişkinlere bu iki özellik nedeniyle, önceden saptanmış eğitim programları uygulanamaz. Onların ihtiyaç ve ilgilerine dönük eğitim programları uygulamak yetişkin eğitiminde esastır.

Eğitim ihtiyaçları bireyden bireye yaş, cinsiyet, medeni hal, meslek, gelir düzeyi, vb. demografik özelliklerin değişiklik göstermesi nedeniyle değişir. Eğitim ihtiyaçları ayrıca bireyde bireyin çeşitli yaşam dönemlerinde, bireyin demografik özelliklerinin değişikliğe uğraması ile değişiklik gösterir. Bu iki nedenle eğitim ihtiyaçlarını saptamak sürekli bir iştir. Eğitim programını yetişkin ihtiyaç ve ilgilerine göre hazırlamak veya yenilemek de yine sürekli bir iştir.

Bilim "olması gerekeni" değil, "olan"ı saptar. İhtiyaç saptaması ise temel olarak normatif bir işlemdir. "İhtiyaç kavramı bir dizi norm olmaksızın hiç bir anlam ifade etmez, normlar olmadan ihtiyaçları tanımlamak olanaksızdır" (Monette, 1979, s.84).

Bu nedenle, ihtiyaç saptama süreci bilimsel bilgi toplama sürecinden zorunlu olarak, daha fazla bir şeyler içermek zorundadır. Eğer ihtiyaç saptaması işi, "olması gereken" hakkında bilgi toplamak ise, zorunlu olarak felsefik düşünceleri de kapsar.

Bir eğitimci, sadece eğitim kurumu, toplum veya kendisinin neyi istediğini araştırmaz, ayrıca neyin değerli, doğru ve iyi olduğunu da araştırır. O halde bu tür bir araştırma için felsefik bilginin ötesinde estetik olduğu kadar etik ve politik değer yarguları da zorunludur (Monette 1979, s.85).

Sonuç olarak yetişkin eğitiminde "ihtiyaç" kavramı ile ilgili tartışmalar genelde tanımın içeriği üzerinde olmaya devam etmeli ancak bu tartışmalar hiç bir zaman tek bir tanımda birleşme amacına hizmet etmemelidir. Çünkü, ihtiyacı saptanacak birey ya da grubun zaman ve mekan içinde demografik özelliklerinin değişkenliğinin yanı sıra ihtiyaç saptamasını yapan yetişkin eğitiminin felsefik düşüncesinde de zaman ve mekân içinde değişkenlik söz konusudur. Durum böyle olunca, yetişkin eğitiminin her ihtiyaç saptaması çalışmasında kendi teknik, estetik, etik ve politik değer yargıları ile ihtiyacı saptanacak birey ya da grubun mevcut durumunu göz geçirerek ihtiyaç kavramını yeniden saptaması geçerli görünmektedir.

KAYNAKÇA

Archambault, Refinald D., "The Concept of Need and its Relation to Certain Aspects of Educational Theory," *Harvard Educational Review*, V:27, 1957.

Atwood H. Mason and Joe Ellis., "The Concept of Need: An Analysis for Adult Education," *Adult Leadership*, 210, January, 1971.

Beatty, Paulette., "The Concept of Need: Proposal for a Working Definition," *Journal of the Community Development Society*, Vol:12. No:2, 1981.

Bradshaw, Jonathan., "The Concept of Social Need," *Ekistics.*, Vol: 37, No: 220.

Çakır, Turgut., "Needs Assessment in Adult Education in Reference to Şişli-Gültepe People's Education Center in İstanbul," *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Boğaziçi Üniversitesi, 1983.

Knowles, Malcolm S., **The Modern Practice of Adult Education: Andragogy Versus Pedagogy**, New York: Association Press, 1970.

Leagans, Paul., "A Concept of Needs," *Journal of Cooperative Extension*, Vol:1-2. No:2, 1981.

Lowe, John., **Dünyada Yetişkin Eğitime Toplu Bakış.**, Çev: Turhan Oğuzkan, Ankara: Unesco Milli Komisyonu, 1985.

Maslow, Abraham., **Motivation and Personality**, New York: Harper and Row, 1954.

Mazmanion, Paul E., "A Decision - Making Approach to Needs Assessment and Objective Setting in Continuing Medical Education, *Adult Education*, Volume:31, Number:1, pp. 3-17, 1980.

Mc Kay, Johnson Bonnie., "Adults Perceptions of Need for Consumer and Homemaking Education," *Washington State University, ED. D. University Microfilms International 300 N.Zeeb Road, Ann Arbor, MI 48106*, 1980.

Monette, Maurice L., "The Concept of Educational Need: An Analysis of Selected Literature," *Adult Education*, Vol: XXVII, No:2 1977.

Monette, Maurice L., "Need Assessment: A Critique of Philosophical Assumptions," *Adult Education*, Vol: XXIX. No:2 pp.83-95, 1979.

Oğuzkan, Turhan ve Rifat Okçabol., "Silivri İlçesinde Yetişkinlerin Öğrenme İlgisi ve İhtiyaçları ile Öğrenme Tercihleri," *Araştırma Raporu*, Mayıs, 1987.

OECD, Education "Learning Opportunities for Adults," *Background Report*, Restricted, Paris, 1975.

Scissons, Edward H. "A Typology of Needs Assessment Definitions in Adult Education," *Adult Education*, Vol.33, Number 1, Fall. 1982.